

Sporazumevanje

Dvosmerno VS. enosmerno sporočanje

- nastaja dvogovorno besedilo, ki je lahko:
 - pobudno (vabilo, vprašanje)
 - odzivno (odgovor naslovnika, odziv)
 - dvogovorno (dialog, intervju)
- **pogovor** je sestavljen iz replik – pogovornih menjav sporočevalca in naslovnika
 - poteka v zasebnih okoliščinah ali pred javnostjo (zaslišanje na sodišču, okrogle mize)
 - glede na družbeno vlogo je uraden ali neuraden
- **dopisi** so ali pobudni ali odzivni
 - pošta, smsi, email
 - zasebni/javni, uradni/neuradni
- vlogi sporočevalca in naslovnika se ne menjata
- besedila so enogovorna, brez replike

Sporočanje

je dejanje sporočevalca (govori/piše)

- **dejavniki sporočanja**: okoliščine, namen, tema (o čem pišemo) & vsebina (kaj o tem povemo), jezik z nebesednimi prvinami, prenosnik (zvok oz. svetloba)
- **nebesedni spremljevalci govora**:
 - slušni: hitrost, melodija, glasnost, višina, premori
 - vidni: kretnje, mimika, drža telesa
- **nebesedni spremljevalci pisanja**: ločila, številke, preglednice, slike, odebelitve,...

Faze sporočanja

iznajdba, urejanje, ubesediljenje, zgradba besedila

Načela uspešnega sporočanja

- sporočamo le o tem, kar dobro poznamo, resnični podatki
- ustrezne okoliščine, čas in kraj sporočanja, upoštevama naslovnika
- pravine in pravila danega besednega jezika – besedilo mora biti jezikovno pravilno, jasno in razumljivo
- značilna zgradba dane besedilne vrste
- besedilo mora biti slovnično in pravopisno pravilno

Pri govornem nastopu: telesna urejenost, gledamo v oči, ne beremo,...

Sprejemanje besedil

je dejanje naslovnika, ko posluša ali bere

- poslušali naj bi razločujejoče, razčlenjujejoče, z razumevanjem
- branje je lahko informativno, selektivno ali podrobno, glede na to, koliko poglobljeno beremo

Stavčna intonacija

- **padajoča** (če je poved pripovedna ali vprašalna dopolnjevalna)
- **rastoča** (če je poved vprašalna določevalna – odgovor samo da ali ne)
- **vzklična** (če pripovedne in vprašalne povedi izgovorimo s čustveno zavzetostjo, v zapisu zaznamujemo s klicajem)

Glasoslovje

- besede izgovarjamo z glasniki/fonemi
 - najmanjši deli besede, ki imajo pomensko razločevalno funkcijo (*kosa* ali *koza*)
 - zapisujemo jih z črkami
 - v slovenščini imamo 29 glasnikov in 25 črk

Samoglasniki

- so nosilci zlogov
- so naglašeni oziroma nenaglašeni
- **naglasna znamenja**: ostrivec /, krativec \, strešica ˆ

Polglasnik

izginja → pes-psa oziroma se **vriva** → vedro-veder

Soglasniki

- 21 glasov
- **zvočniki**: MLNRJV
- **nezvočniki**: **zveneči** GDZBŽ in **nezveneči** TSŠKFCPŠČ
- pari po zvočnosti: b-p, d-t, z-s, ž-š, dž-č, g-k

Izgovor zvočnika L

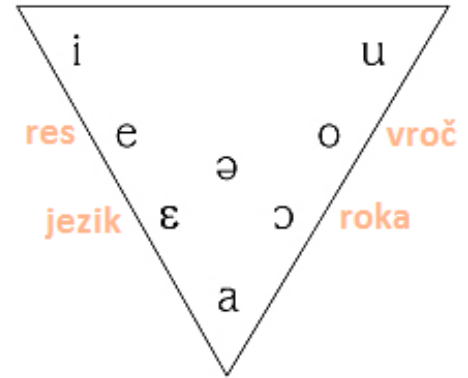
1. kot **l**: general
2. kot **ʌ**: čoln

Izgovor zvočnika V

1. pred *premorom* **ʌ**: nov
2. pred *samoglasnikom* **v**: voda
3. pred soglasnikom, za *samoglasnikom* **ʌ**: pevka
4. pred *zvenečimi* soglasniki **w**: vzeti
5. pred *nezvenečimi* soglasniki **m**: vsak

Glasovne premene po zvenečnosti

- **premene zvenečih nezvočnikov**: pred nezvenečim nezvočnikom nahrbtnik → nahrptnik, na koncu besed grad → grat
- **premene nezvenečih nezvočnikov**: pred zvenečim nezvočnikom risba → rizba

Besedoslovje

- beseda je dogovorjeno ime nečesa, ima dogovorjen **pomen** in dogovorjeno **tvorno stran** (glasove in črke)
- besede so lahko enopomenke ali večpomenke
- **blizuzvočnice** so besede, ki imajo zelo podobno tvorno stran (trenirka in trenerka)

Pomenska razmerja med besedami

- sopomenke – besede z enakim ali zelo podobnim pomenom
- protipomenke – besede z nasprotnim pomenom
- podpomenke – besede z ožjim pomenom
- nadpomenke – besede s širšim pomenom

V **besedno družino** spadajo besede, nastale iz istega korena.

Tematsko polje tvorijo tematsko povezane besede → igrišče, vratar, tekmovati,...

Slogovna vrednost besed

- **slogovno nezaznamovane besede** predmetnost le poimenuje
- **slogovno zaznamovane besede** poimenujejo predmetnost in sporočevalcev odnos do nje
 - **čustveno zaznamovane**: naklonjenost, nenaklonjenost, ironija
 - **pokrajinsko** (narečje), **družbeno** (sleng in žargon), **časovno** (arhaizmi) ali **funkcijsko zaznamovane**

Izvor besed

1. **domače besede**:
 - iz indoevropskega prajezika, praslovanščine ali zgodnje slovenščine
 - nastale v novejšem času na podlagi starih besed
 - izvirajo iz posnemanja naravnih zvokov/glasov
2. **prevzete besede**:
 - **sposojenke**: popolnoma prilagojene v zapisu in govoru
 - **tujke**: deloma prilagojene, ohranimo tuji zapis, a pregibamo po naše
 - **citativne besede**: ohranjajo tuj izgovor in zapis, ne pregibamo

Frazeologija

besede povezujemo v besedne zveze:

1. **proste besedne zveze**: sporočevalec tvori sproti → *oblačno vreme*
2. **stalne besedne zveze**: že izdelana besedna zveza iz spomina → *dober dan*
3. **frazemi**: stalne besedne zveze, pomen ni enak pomenu njenih sestavin, pomen in oblika sta stalna → *soliti pamet*
 - a. **stavčni/rečenice** → pregovori, samostojne povedi, ki izražajo življensko modrost/nauk
 - b. **nestavčni/rekla** → *vleči koga za nos*

Jezikovni priročniki

manjka

Besedotvorje

Glede na tvorjenost besed ločimo:

- **tvorjenke**: koren + obrazilo
- **netvorjenke**: koren + končnica (pri sklanjanju)

Besedotvorni algoritem

1. kar je pod streho (**skladenjska podstava**)
2. streha
3. streh- (**besedotvorna podstava**)
4. pod-, -je (**obrazilo**)
5. pod- + -streh- + -je
6. podstrešje

Besedotvorni načini

- **izpeljava**: besedotvorna podstava + **pripona**: *plesalec*
- **sestavljanje**: besedotvorna podstava + **predpona**: *nadučitelj*
- **zlaganje**: dvodelna besedotvorna podstava + **medpona**: *narodnozabaven*
- **sklapanje**: večdelna besedna podstava **brez obrazila**: *nebodigatreba*
- **krnitev**: *avto* (avtomobil), *Peko* (Peter Kozina)

Besedne vrste

Ločimo dve vrsti besed:

- **pregibne** in polnopomenske: iz osnove in končnice, ki se spreminja pri spreganju/sklanjanju: *samostalniška beseda, pridevniška beseda, glagol*
- **nepregibne** in nepolnopomenske: *predlog, veznik, členek, medmet* (*prislov* je nepregibna, a polnopomenska beseda)

slovnične besede: predlogi in vezniki

Naglasni tipi

- **nepremični** na osnovi – ohranjajo naglasno mesto: korak
- **premični** na osnovi – naglas se premika na osnovi: medved
- **končniški** – naglas je na končnici: dno
- **mešani** – včasih na končnici, včasih na osnovi: sneg

Samostalniška beseda

poimenuje bitja, reči, pojme

1. Samostalnik

- delimo jih na **obča** (pisana z malo) in **lastna imena** (pisana z veliko začetnico)
- imajo oblikovne lastnosti: **spol, število** in **sklon**

Sklanjatveni vzorci

	moška sklanjatev	ženska sklanjatev	srednja sklanjatev
1	korak, koraka	lipa, lipe	mesto, mesta
2	pismonoša, pismonoše	plavut, plavuti	/
3	APZ, APZ	Karin, Karin	/

Skloni

imenovalnik (kdo ali kaj), **rodilnik** (koga ali kaj), **dajalnik** (komu ali čemu), **tožilnik** (koga ali kaj), **mestnik** (o kom ali o čem), **orodnik** (s kom ali s čim)

2. Posamostavljeni pridevnik

prvotni pridevnik, ki opravlja vlogo samostalniških besed, sklanja se po pridevniški sklanjatvi: *dežurni, dežurnega*

3. Samostalniški zaimek

posredno poimenuje bitja, stvari in pojme

1. **osebni** izražajo slovnično osebo, določimo jim osebo, spol in sklon: *jaz, ti*
tudi **povratnoosebni** zaimki: *sebe*
2. **neosebni** ne izražajo slovnične osebe, imajo samo ednino: vprašalni (kdo, kaj), oziralni (kdor, kar), nedoločni (nekdo, nekaj), nikalni (nihče, nič), poljubnostni (kdo, kaj)

Pridevniška beseda

poimenuje lastnost, vrsto, svojino in količino

v spolu, številu in sklonu se skladajo s pripadajočim samostalnikom

1. Pridevnik

neposredno poimenuje prvine predmetnosti: lastnost, vrsto ali pripadnost

Lastnostni poimenujejo lastnost (**KAKŠEN?**) in se jih stopnjuje:

- **tristopenjsko** z obrazilom ali prislovoma bolj in najbolj (**osnovnik** – *lep/utrujen*, **primernik** – *lepši/bolj utrujen*, **presežnik** – *najlepši/najbolj utrujen*)
- **dvostopenjsko** (**osnovnik** – mlad, **elativ** – premlad)

Vrstilni poimenujejo uvrščenost v neko skupino enakih ali podobnih (**KATERI?**) *živalski, slovenski*

Svojilni poimenujejo pripadnost (**ČIGAV?**) *Polonin, možev*

2. Števniki

neposredno poimenuje količino ali položaj v vrsti

- glavni – **KOLIKO?** *osem*
- vrstilni – **KATERI?** *osmi*
- množilni *stokraten*
- ločilni *dvoje*

3. Pridevniški zaimek

posredno poimenuje lastnosti, vrste, svojine in količine, delimo jih na **osebne** in **neosebne** (glej Sam.zaimek)

- **lastnostni** *kakršen*
- **vrstni** *kateri*
- **svojilni** *moj*
- **količinski** *kolikor*

Glagol

so besede, s katerimi poimenujemo dejanje, dogajanje, zaznavanje, stanje

- **polnopolnomenški** *plesati*
- **nepolnopolnomenški/pomožni**: **fazni** *začeti* in **naklonski** *moram*, ki potrebujejo dopolnilo

Vid izraža trajanje: **dovršni** *skočiti* ali **nedovršni** *skakati*

Neosebne glagolske oblike

- **nedoločnik** *pogledati*
- **namenilnik** *pogledat*
- **opisni deležnik** *pogledal*
- **trpni deležnik** *zgrajen*

Osebne glagolske oblike

izražajo osebo, število, čas in

Naklon: povednik, velelnik, pogojnik

Prislovi

so besede, ki poimenujejo:

- kraj *zgoraj*
- čas *danes*
- vzrok *nalašč*
- način *počasi*

v stavku so v vlogi prislovnega določila.

Predlog

poimenuje prostorsko ali časovno razmerje (*pri* sestri, *v* soboto), lahko tudi način ali vzrok (govoriti *po* slovensko, *zaradi* skrbi)

Veznik

poimenuje logična razmerja

- **prirečni**, ki povezujejo enakovredna razmerja *in*, *ter*, *zato*
- **podredni**, ki povezujejo neenakomerna razmerja *da*, *če* *ko*

Členek

poimenuje sporočevalčevo presojo stvarnosti: *že*, *le*, *mogoče*, *zagotovo*, *da*, *ne*

Medmet

poimenuje sporočevalčevo doživljanje stvarnosti: *oh*, *ah*, *cin cin*, *mijav*, *marš*, *pst*

manjka PRAVOPIS in SLOVARJI

Skladnja

Poved je najmanjša samostojna enota sporočila, ki nekaj pove. Začne se z veliko začetnico, na koncu je ločilo. Sestavljena je iz stavkov.

Stavek sestoji iz besed, zbranih okoli osebne glagolske oblike → stavčni členi

Stavčni členi

Deli stavčnih členov:

- **prilastek:** levi (lončena posoda) ali desni (Peter Novak, potovanje v neznano)
- **povedkovo določilo:** pomensko dopolnjuje nepopolne glagole (Maja je lepa)
- **povedkov prilastek:** ob pomensko popolnem glagolu (Maja je nezadovoljna ustavila.)

Stavčni členi so lahko **goli** (iz ene polnopomenske besede) ali **zloženi** (več polnopomenskih besed). V stavku sta lahko samo en **osebek** in en **povedek**, predmetov in prislovnih določil je lahko več.

Povedek

KAJ **SE DOGAJA**?

Moj ata je mizar. – mizar je povedkovo določilo (dopolnjuje glagol biti)

Peter je umirjen pisal nalogo. – umirjen je povedkov prilastek (izraža **stanje** v trenutku dogajanja)

Osebek

KDO TO POČNE?

Zmanjkalo je elektrike. – osebek izjemoma v roditelju, načeloma v imenovalniku

Nabiramo gobe. – osebek je izpuščen, prepoznamo ga iz glagola → *enodelni glagolski stavki*

Povedek

KDO POČNE **KAJ**?

Povedek določa sklon predmeta.

Učila se je plavati. – včasih je povedek v nedoločniku

Prislovno določilo

KDO POČNE KAJ **KDAJ, KAKO, ZAKAJ, KJE**?

Zveze stavkov

Večstavčna poved ima najmanj dva stavka, **osnovnega** in **dopolnjevalnega**. Lahko so **priredne** ali **podredne**.

Priredna zveza stavkov

je sestavljena iz enakovrednih stavkov, vsak stavek bi bil lahko samostojen. Imajo značilne veznike, ki nakazujejo vrsto podatkov, ki jih prinaša dopolnjevalni stavek.

1. **Vežalno priredje:** **in, pa, ter**

Zaslišim telefon in stečem po slušalko.

2. **Stopnjevalno priredje:** **ne le – temveč tudi, ne – ne, niti – niti, ne samo – temveč tudi**

Niti se ne uči niti ne pomaga doma.

3. **Ločno priredje:** **ali – ali, bodisi – bodisi**

Ali se boš sezul ali pa boš šel ven.

4. **Protivno priredje:** **ampak, toda, temveč, marveč, vendar, a, pa**

Predsednik bi rad spremenil ustavo, vendar mu ljudstvo tega ne dovoli.

5. **Posledično priredje:** **zato**

Rada imam čokolado, zato jo jem.

6. **Pojasnjevalno priredje:** **saj, kajti, namreč**

To pišem, kajti hočem imeti primere pri vsakem priredju.

7. **Sklepno priredje:** **torej**

Pišem zadnjo poved, torej bom kmalu končala.

Podredna zveza stavkov

je sestavljena iz neenakovrednih stavkov, glavnega in odvisnega.

Odvisnik je razširjen stavčni člen, ki nadomešča:

1. osebek – **osebkov odvisnik**, predmet – **predmetni odvisnik** ali prislovno določilo – **prislovnodoločilni odvisnik**.
2. prilastek kateregakoli stavčnega člena – **prilastkov odvisnik**

Besedilo

Večpovedno besedilo je proizvod sporočanja, lahko je dvogovorno ali enogovorno.

Vloge besedila

1. **izrazna vloga** (izvemo veliko o sporočevalcu) prošnja
2. **vplivajska vloga** (želi vplivati na naslovnika) reklame
3. **predstavitvena vloga** (usmerjeno k lastnostim predmeta) razni opisi
4. **metajezikovna vloga** (vsebuje podatke o danem besednem jeziku) besedila, s katerimi posebej pojasnjujemo pomen kakšne besede/besedila
5. **govornostikova vloga** (vsebuje podatke o prenosniku) besedila, v katerih preverjamo stik z naslovnikom
6. **lepotna vloga** – vloga umetnostnih besedil

Načini razvijanja teme

- **pripovedovanje** (predstavitev dogodkov)
- **opisovanje** (navedba lastnosti, sestave, delovanja, položaja bitja, predmeta, kraja,...)
- **razlaganje** (sporočanje o vzročnih in drugih razmerjih med pojavi/dogodki)
- **utemeljevanje** (pojasnjevanje, zagovarjanje, dokazovanje svojega mnenja o nečem)
- **obveščanje** (popolnoma objektivno obveščanje o nekem dogodku ali obstoju)

Vrste besedil

1. umetnostno besedilo – govori o domišljijem svetu, prevladuje lepotna vloga
neumetnostno besedilo – govori o resničnem svetu, preverljivi podatki, praktičen namen
2. **govorjeno besedilo** – spontanost, govorec se sproti odziva na naslovnika, se popravlja,...
zapisano besedilo – skrbneje pripravljeno, ponavlja v knjižnem jeziku, nebesedne prvine,...
3. **enogovorno besedilo** – ne predvideva naslovnikovega odziva
dvogovorno besedilo – je lahko odzivno, pobudno ali čisto dvogovorno, poziva k odzivu ali se odziva
4. **subjektivno besedilo** – sporočevalec izraža sebe, svoj odnos do ubesediljenega ali naslovnika
objektivno besedilo – sporočevalec podaja podatke brez osebnega razmerja do predmetnosti
5. **zasebna**
javna
6. **uradna** – namenjena družbeno neenakovrednemu posamezniku
neuradna
7. **praktičnosporazumevalna** – neuradna, zasebna, vsakdanje teme, subjektivna, enakovreden položaj sogovornikov
uradna – uradna, zasebna, sporazumevanje med uradno osebo in stranko, navedena tema,...
publicistična – namenjena javnosti, tvorijo jih novinarji, teme so zelo splošne, objavljena v medijih
strokovna – namenjena ožjemu krogu strokovnjakov in teoretikov, strokovno, abstraktno, zapleteno izražanje
poljudnoznanstvena – skušajo s strokovnimi vprašanji seznaniti nekoliko širši krog javnosti, je manj podatkov in strokovnih izrazov, več ponazarjanja
8. **GLEDE NA NAMEN**
prikazovalna – sporočevalec jih tvori, da bi naslovnik izvedel tisto, kar on že ve
zagotavljajna – da bi naslovnik verjel tisto, kar verjame sporočevalec – pogodba, prijava
vrednotenjska – da bi naslovnik sodil o čem tako, kot sodi sporočevalec – kritika, pohvala, ocena
čustvena – da bi naslovnik doživel stvarnost ali sebe tako kot sp. – ljubezensko pismo
pozivna – da bi n. storil to, kar želi sp. – vabilo, prepoved
poizvedovalna – da bi od n. dobil določene podatke – anketa
izvršilna – sporočevalec povzroči spremembe v družbeni stvarnosti – pooblastilo, oporoka, odpoved

Razmerja med povedmi

morajo biti pomenska, slovnična ali aktualistična.

Pomensko razmerje – koherenca

Časovno, vzročno, posledično, namerno, pogojno, protivno, pojasnjevalno, sklepalno, naštevalno.

Pravi, da se veliko uči. Vendar je v resnici prava lenoba. – protivno razmerje

Slovnično/oblikovno razmerje – kohezija

Izraženo je z navezovanjem; nanašalnico in naveznikom.

- **z uporabo iste besede:** Maja je moja prijateljica. Maja me obišče vsak dan.

- **s sopomenko:** Rada imam literaturo. Najbolj mi je všeč književnost.
- **z nadpomenko:** V Julijskih Alpah je največ macesna. Iglavci so tu pogostejši kot listavci.
- **s parafrazo:** Potovala sem po Japonski. Dežela vzhajajočega sonca me je navdušila.
- **z osebno glagolsko obliko:** Včeraj je zapadlo veliko snega. Če bo jutri mrzlo, ne bo skopnel.
- **z pozaimljanjem:** Palermo je krasno mesto. Njegova zgodovina sega daleč nazaj.

Dvogovorno besedilo

Pogovor iz replik, ki so lahko **pobudne** ali **odzivne**. Dve repliki tvorita **sekvenco**.

Glede na namen lahko ločimo: raziskovalni, pogajalni, prepričevalni ali povezovalni pogovor.